

Skånsk respons områdesanalys Hälso- och sjukvård samt socialt arbete 2022

Bakgrund

En av Myndigheten för Yrkeshögskolans uppgifter är att analysera arbetsmarknadens behov av utbildningar inom yrkeshögskolan. Som regionalt utvecklingsansvarig ska Region Skåne återkoppla i vilken grad de trender som belyses ur ett nationellt perspektiv i MYH:s områdesanalyser har signifikans för Skåne. För denna uppgift har Region Skåne bjudit in representanter från företag, organisationer och branschföreträdare till dialog, nedan presenteras deras regionala återkoppling. Denna summering har sammanställts av YhiS maj 2022.

Intro

Det bör påpekas att innehållet och slutsatserna i denna rapport grundar sig på det analysarbete som utfördes innan Coronavirusets utbrott. Vilka konsekvenserna blir på 3–5 års sikt är i dagsläget därför svårt att förutse.

Nedan en kort summering av varje trend, ställningstagande i vilken grad det stämmer för Skåne och kommentar.

För varje trend har branschföreträdarna bedömt om konsekvenserna för kompetensbehovet i regionen blir desamma som de som beskrivs i analysen utifrån nedanstående alternativ:

- Extra viktigt i vår region
- Ja, vi instämmer i beskrivningen
- Ja, men det finns regionala avvikelser
- Nej, vi instämmer inte i beskrivningen
- Vet ej
- Ej aktuellt

Kort summering av samtliga trender

Vården och omsorgen ställer om. De förändringar som sker drivs av flera faktorer. En åldrande befolkning, fler lever längre med kroniska hälsotillstånd och många har flera samtidiga diagnoser med behov av vård från flera håll. Det ställer krav på samordning inom vården men även mellan vården och omsorgen. Verksamheter behöver förändra hur de organiserar sitt arbete men även hur de utför arbetet utifrån den enskilde personens behov. Personcentreringen och delaktighet är en påtaglig del i omställningen till en god och nära vård. Digitaliseringen är en annan övergripande trend som driver förändringen inom vården och omsorgen, till exempel användningen av mer välfärdsteknik och införandet av nya journalsystem. Den här områdesanalysen beskriver övergripande trender som berör delar av utbildningsområdet hälso- och sjukvård samt socialt arbete.

Trender

1. Äldreomsorgen del 1:

Mer kompetens och smart teknik kan utveckla äldreomsorgen (tilltagande trend)

I dagsläget finns det ungefär två miljoner människor som är 65 år eller äldre i Sverige, enligt SCB:s befolkningsstatistik. Samtidigt förväntas gruppen äldre över 80 år öka med över 50 procent de kommande tio åren medan den yrkesverksamma andelen av befolkningen minskar. Mot denna bakgrund finns skäl att se över hur äldreomsorgens aktörer organiserar sin verksamhet, hur ny teknik kan användas för att utveckla verksamheten samt hur medarbetarnas kompetens kan tillvaratas och utvecklas. Men trots att teknik och digitalisering förekommit i debatten om arbetslivets utveckling under lång tid är det fortfarande otydligt för många av omsorgens medarbetare hur välfärdsteknik kan förbättra arbetsmiljö och höja kvaliteten för brukarna.

- Förändrade arbetssätt och omorganisering behövs
- Digitala verktyg kan öka psykiskt välbefinnande hos äldre
- Färre äldre i särskilda boenden
- Ny teknik kan hjälpa äldre att bo kvar hemma
- Välfärdsteknik kräver rutiner och riktlinjer
- Teknik i personalens tjänst

Kommentar:

- *Ja, vi instämmer i beskrivningen*

Vi ser behov av en ny yrkesutbildning inom YH med kompetens att ta fram och utveckla de digitala och tekniska hjälpmedel som vårdtagarna behöver: teknik- och innovationsutvecklare inom hälso- och sjukvård. Vi ser även behov av tekniker inom vårdsektorn till exempel automations- och produktions-tekniker till laboratorier. Vi ser dessutom ett ökat behov av välfärdstekniker som kan arbeta i hemmen hos vårdtagarna. Samtliga roller lämpar sig väl på YH-nivå. Även befintliga medarbetare behöver höja sin digitala och tekniska kompetens, då är YH-kurser en utmärkt väg för kompetensutveckling.

Det råder idag ofta skillnad mellan YH:s benämning på yrkesroller inom vårdsektorn och den titel den examinerade får som medarbetare. Specialistundersköterska är ett bra exempel på detta, den titeln används ytterst sällan ute i verksamheterna. Ett annat bekymmer är att det finns flera benämningar på YH-utbildningar som leder till samma eller likartade yrkesroller, här har arbetsgivarna ett behov av tydliga beskrivningar och enhetliga yrkesroller. Vi förespråkar därför nationella kursplaner för fler av vårdområdets YH-program, för att på så sätt säkerställa likvärdig kompetens hos personer utbildade vid olika YH-anordnare. Det underlättar för arbetsgivaren när denne rekryterar och en enhetlig kompetens hos en yrkesgrupp underlättar vid eventuell kompetensutvecklingsinsats för dem som grupp.

2. Äldreomsorgen del 2:

Kunskap om kognitiv svikt och psykisk ohälsa hos äldre behöver öka (tilltagande trend)

För att kommuner och regioner ska kunna erbjuda vård och omsorg av god kvalitet är det viktigt att verksamheterna är bemannade med rätt kompetens. Utredningen "För att börja med något nytt måste man sluta med något gammalt. Förslag för en långsiktigt hållbar styrning inom området psykisk hälsa" (SOU 2018:90) konstaterar att kunskapen om psykisk (o)hälsa måste höjas i hela vården och omsorgen. Samtidigt påpekar Socialstyrelsen i sitt underlag till nationell strategi för demenssjukdom att det finns bristande kunskap om demenssjukdomar i alla yrkeskategorier inom socialtjänst och hälso- och sjukvården.

- Demens
- Den nationella strategin för omsorg om personer med demenssjukdom
- Psykisk ohälsa
- Utveckling inom hemtjänsten och särskilda boenden
- Kompetensutveckling för biståndshandläggare föreslås
- Kontinuitet och trygghet kan öka
- Kompetenser för yrkesrollen undersköterska

Kommentar:

- *Extra viktigt i vår region*

Det krävs djuplodande kunskap inom kognitiv svikt och psykisk ohälsa hos äldre för att skapa en god arbetsmiljö och därmed trygghet för brukarna. Det är ont om personal i äldreomsorgen, vilket gör att det är svårt att släppa medarbetare en längre tid för utbildning. Därmed ser vi ett behov av både program för att få in nya medarbetare, och kurser för kompetensutveckling av befintlig personal inom psykisk ohälsa hos äldre. Det vore bra med en långsiktighet i ett antal korta kurser för befintliga medarbetare att ta del av över längre tid, för att på sätt inte stå utan ordinarie medarbetare för lång tid i taget.

Vi saknar i trenden behovet av förebyggande arbete riktat mot socialt innehåll och aktiviteter. Inom den nischen kan vi se yrkesroller som aktiveringspedagog, äldrepedagog eller likande lämpligt att utbilda för inom YH. Vi ser också ett stort behov av specialistutbildad undersköterska inom demens, avancerad hemsjukvård och palliativ vård. Trenden ställer stora krav på nya sorters team, gränssnitten vem som gör vad flyttas. Teamarbete behöver ingå som en del i utbildningarna.

3. Potential att utöka vårdadministratörers arbetsuppgifter för en effektivare vård (tilltagande trend)

Det pågår ett omfattande förändringsarbete inom hälso- och sjukvården och vård och omsorgen. Ett ökat användande av digitala verktyg och ny teknik ska komplettera medarbetarnas arbete och förbättra både patientsäkerheten och patientupplevelsen men även arbetsmiljön. Digitaliseringen innebär att vårdadministratörerna skulle kunna utföra än mer kvalificerade arbetsuppgifter än vad de gör idag och avlasta övrig vårdpersonal. Vision e-hälsa 2025. Regeringen och SKR beslöt 2016 att tillsammans understödja arbetet med att tillvara digitaliseringens möjligheter i socialtjänsten och hälso- och sjukvården och skapade en gemensam vision för e-hälsoarbetet fram till 2025.

- Vision e-hälsa 2025
- Vården är under omställning
- Informationsdelning kräver en enhetlig klassificering
- Vårdadministration kan effektiviseras
- 10 goda råd för en effektiv vårdadministration
- Taligenkänning – en metod som påverkar arbetet
- Besparingar och förbättringar med förändrade arbets sätt

Kommentar:

- *Ja, vi instämmer i beskrivningen*

Ny teknik och nya digitala system medför att yrkesrollen förändras, till exempel blir det mer och mer vanligt med vård via digitala verktyg vilket ställer krav på medarbetarnas kompetens inom detta. Det finns ett stort behov av rollen vård- och omsorgssamordnare och att utveckla rollen i kommunala verksamheter (riktat mot äldreomsorg & funktionsstöd). Vi vill poängtera att vi ofta ute i verksamheterna ser andra titlar för yrkesrollen än vård- och omsorgssamordnare, till exempel samordnare eller hemtjänstkoordinator. Rollen kan även omfatta bemanningsstöd för att avlasta chefer eller så kan det vara två olika roller.

Inom Region Skåne delas uppgifterna som beskrivs i trenden upp mellan medicinska sekreterare och chefsstöd alternativt HR-administratör. Delar av LSS-verksamheten i Skåne har teamledare, som leder utan personalansvar. Även denna roll finns det behov av att utbilda för inom YH.

För att tillgodose det stora kompetensbehovet inom hälso- och sjukvård samt socialt arbete måste även personer utan gymnasial vårdbakgrund kunna utbildas för rollerna angiva ovan. Till exempel kan den som läst data/IT på gymnasiet vidareutbildas inom YH för arbete med välfärdsteknik via ett YH-program. Det finns också behov av YH-kurser i välfärdsteknik som kompetensutveckling för befintlig personal.

4. Kompetens och rutiner ska främja delaktighet och kvalitetsutveckling inom LSS-verksamheter

Antalet personer med insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) har ökat mer än befolkningsökningen de senaste åren, skriver Inspektionen för vård och omsorg (IVO) i rapporten "Vad har IVO sett 2019?". Personer med funktionsnedsättning får vänta länge på insatser både enligt LSS och socialtjänstlagen (SoL). Det har skett en kraftig ökning av antalet ej verkställda beslut om daglig verksamhet samtidigt som det finns problem med att få plats på ett boende. Det förekommer också att barn och ungdomar och vuxna inte är trygga i sina boenden, enligt IVO. När brukare blir utsatta för övergrepp eller tvångs- och begränsningsåtgärder av personalen handlar det ofta om att personalen inte har rätt kompetens när det gäller pedagogiska metoder eller inom alternativ och kompletterande kommunikation (AKK).

- Genomförandeplaner och IBIC som verktyg för utvärdering och utveckling
- Socialstyrelsen efterfrågar rutiner
- Rutiner för samverkan mellan insatser och aktörer kan utvecklas
- Kommunikation centralt för delaktighet
- Personalens kompetens central för kvalitetshöjning inom LSS-verksamhet

Kommentar:

- *Extra viktigt i vår region*

Socialstyrelsens senaste rapport (släppt våren 2021) visar att endast 38 % av medarbetarna som arbetar med funktionshinder hos barn och unga har relevant utbildning. Det finns därmed ett enormt stort behov av riktade utbildningar kring funktionshinder hos barn och unga. Merparten av de socialpedagoger som utbildas inom YH i Skåne idag går direkt till denna typ av arbete inom skolan, så här finns definitivt behov av en socialpedagogutbildning riktad mot funktionshinder hos barn och unga. Vi ser framför oss ett funktionshinderlyft framöver, på samma sätt som vi tidigare sett äldreomsorgslyftet.

Skåne behöver bibehålla de stödpedagogutbildningar som idag finns i regionen, de motsvarar kompetensbehovet. Det är dessutom stort söktryck på de utbildningar som redan finns.

YH-kurser kan ge ny och riktad kompetens till både medarbetare och första linjens chefer kring metoder och målgrupper kopplat till barn och unga i LSS.

5. Komplexa problembilder i den sociala barn- och ungdomsvården kräver kompetens och tydlig vägledning (tilltagande trend)

Enligt Inspektionen för vård och omsorg (IVO) fanns det under våren 2020 drygt 1 040 aktiva hem för vård eller boende (HVB) med knappt 14 000 platser. Som komplement till HVB driver Statens institutionsstyrelse (SiS) 22 särskilda ungdomshem med ungefär 700 platser. Verksamheterna bedrivs mot specifika målgrupper och med hjälp av olika behandlingsmetoder. Det är därför viktigt att kunna avgöra vilka insatser som passar vem, genomföra insatserna och följa upp hur de genomförts och med vilket resultat. Personalens kompetens är central i en ändamålsenlig och patientsäker vård av barn och unga. För att personalen ska kunna ge ungdomarna det stöd och den behandling de behöver krävs utbildning, träning, kunskaper om effektiva metoder samt tydliga rutiner och riktlinjer.

- Vården av unga sker på HVB och SiS:s särskilda ungdomshem
- Komplexa problembilder hos unga på HVB
- SiS utvecklar sin verksamhet mot integrerad vård
- Socialstyrelsen vill se en hög lägstanivå för personalens kompetens på HVB
- Kompetensutveckling och dokumentation centralt för socialsekreterare
- Våldsförebyggande arbete och gränssättning
- En standard för kvalitetssäkring av HVB
- SiS utökar sin verksamhet och planerar för nya yrkesroller
- Viss efterfrågan på behandlingspedagoger till HVB

Kommentar:

- *Ja, vi instämmer i beskrivningen*

Målgrupperna flyter samman, barn och unga som tidigare fick insatser via BUP får nu oftare LSS-insats, men personalen har ej kompetens inom barnpsykiatri och traumahantering. Stor utökning i behovet i och med flyktingvågen 2015–2016 och därefter anhöriginvandring. Samtidigt är många av dem som kom då vuxna nu. I dagsläget är det oklart vilken påverkan som kriget i Ukraina och flyktingar därifrån kan komma att få här framöver.

Det finns ett stort behov av att utbilda kompetens som kan arbeta med barn och ungdomar med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), till exempel högfungerande autism och ADHD. SiS delar idag upp det så att det finns ett antal institutioner som arbetar målgruppsinriktat inom LSS mot just ungdomar som har ett funktionshinder. Till dessa verksamheter rekryteras idag ofta behandlingspedagoger och socialpedagoger utbildade inom YH. Vi ser gärna att yrkesrollerna och utbildningarna utvecklas och nischas mot målgruppen: socialpedagog med inriktning mot funktionshinder hos barn och unga. Det finns också behov av förstärkt kunskap inom NPF hos befintlig personal genom YH-kurs.

6. Mer kompetens inom vården kan förebygga psykisk ohälsa (tilltagande trend)

Sveriges befolkning har generellt sett en god hälsa. Samtidigt är det allt fler som uppger att de har återkommande psykiska besvär, till exempel oro, stress, sömnbesvär och ångest. Den psykiska ohälsan har ökat hos samtliga åldersgrupper de senaste decennierna. Vårdköerna är bitvis långa, vilket är ett hot mot individens fortsatta psykiska hälsa. Forskning visar att det är centralt att insatser sätts in tidigt vid psykisk ohälsa för att öka sannolikheten för ett tillfrisknande. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv där demografin kräver att färre försörjer flera framöver krävs att samhället rustar sina unga med en god psykisk hälsa och en stark psykisk motståndskraft.

- Psykisk hälsa och ohälsa
- Satsningar och ambitioner för befolkningens psykiska hälsa
- Den psykiska ohälsan hos barn och unga
- Den psykiska ohälsan hos vuxna och äldre
- Behov av ökad kunskap om psykisk ohälsa inom hälso- och sjukvården
- Stora regionala skillnader
- Internetpsykiatri
- Samsjuklighet måste utredas och följas upp
- Behov av nya yrkesroller och nya vårdinsatser

Kommentar:

- *Ja, vi instämmer i beskrivningen*

En generell trend och ett brett område. Vi ser en fördel om YH-program inom psykiatrin blir mer nischade, till exempel riktade mot antingen barn och unga eller vuxna och äldre. Vi ser behov av både mer personal (YH-program) och mer kompetens hos befintlig personal (YH-kurser). Det finns svårigheter att hitta rätt kompetens i kommunen vid psykiatrisk diagnos.

Det finns en utmaning gällande titeln specialistundersköterska, då denna titel idag inte används inom Region Skåne. När titeln på utbildning och yrkesrollens benämning i arbetslivet inte överensstämmer kan det finnas utmaningar i att erhålla anställning efter examen. Inom psykiatrin finns behov av yrkesrollerna undersköterska med specialisering inom psykisk ohälsa samt vårdsamordnare inom psykiatrin.

7. Svårt rekrytera yrkeserfarna tandköterskor (oförändrad trend)

Tandvården sysselsätter ungefär 25 000 personer i Sverige enligt tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV). Det är tandläkare, tandhygienister, tandköterskor och tandtekniker. Tandköterskor utgör den största yrkesgruppen inom tandvården och enligt SCB:s yrkesregister för 2018 finns det ungefär 10 500 anställda tandköterskor. Det råder brist på flera kompetenser inom tandvården i Sverige idag. Arbetsförmedlingen listar, i rapporten "Var finns jobben? Bedömning för 2019 och på fem års sikt", tandläkare som det främsta bristyrket inom tandvården både i nuläget och om fem år. Därefter följer tandhygienister och tandköterskor.

- Brist på tandvårdskompetens
- Många tandköterskor når pensionsålder inom kort
- Tandköterskans många arbetsuppgifter

Kommentar:

- *Extra viktigt i vår region*

I dagsläget är det ungefär lika många tandköterskor som slutar inom tandvården som börjar arbeta där, dvs ett bra flöde. Men när marknaden "slås om" erfarna medarbetare och det fylls på med nytutexaminerade uppstår ett visst erfarenhetsbaserat kompetensglapp. Det finns fyra YH-program till tandköterska i Skåne. Folk tandvården anställer 50–70 % av dem, den privata tandvården resten.

Rollen som tandköterska är ett serviceyrke med stort krav på hög flexibilitet och kompetens inom service, bemötande och förmåga att arbeta i team. Rollen har utvecklats till att idag vara en bred roll där man arbetar mycket delegerat med bland annat digitala uppgifter och centralisering kring kundbokningar. Detta skapar utvecklade och nya kompetenskrav. Förmågan att leverera ett bra kundmöte och god kommunikation är oerhört viktigt för en tandköterska, och bör speglas i utbildningarna.

Utöver ett stort behov av tandköterskeutbildning i Skåne ser vi ett stort behov av ett YH-program för ortodontiassistenter. Det finns ca 35 ortodontister (specialistutbildade tandläkare) i Skåne idag och de har i snitt 1–3 ortodontiassistenter var. Inom folktandvården kommer dessutom närmre hälften av ortodontiassistenterna att gå i pension inom de närmast 5–10 åren.

I trenden ovan nämns legitimationsyrkena tandläkare och tandhygienist som bristyrken, dock vill vi poängtera att utbildning till dessa yrken ej sker inom yrkeshögskolan utan på universitetsnivå.

8. Ökad kompetens inom elevhälsan centralt för att stödja barn med psykiska ohälsa eller funktionsnedsättning (tendens)

Eftersom merparten av alla barn går i skolan och tillbringar en stor del av sin tid där, är skolan en viktig arena för barns utveckling och välbefinnande. Forskning visar på ett samband mellan goda skolresultat och psykisk hälsa. Att gå ut skolan med godkända betyg är en stark skyddsfaktor. Men skolan eller skolmiljön kan i en del fall dessvärre även bidra till att barn och ungdomar mår dåligt eller blir sjuka. Folkhälsomyndigheten pekar, i rapporten "Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18", på att barn upplever mer skolstress nu än tidigare och en högre andel har återkommande psykiska och somatiska besvär. Samtidigt lyfter riksförbundet Attention att elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) ofta lämnar skolan med dålig självkänsla och stora kunskapsluckor. I den pågående omställningen till en god och nära vård utreds elevhälsans förutsättningar att ta ett större ansvar för i huvudsak elevers psykiska hälsa.

- Barns upplevda stress och psykiska ohälsa ökar
- Stöd till funktionsnedsatta otillräckligt i många fall
- Tidiga samordnade insatser
- Elevhälsans roll central
- Skolan som en arena för samverkan och hälsofrämjande arbete
- Utbildning av elever kan förebygga psykisk ohälsa

Kommentar:

- *Ja, vi instämmer i beskrivningen*

Trenderna och tendenserna går till viss del in i varandra. Vi instämmer helt i denna tendens och har inget övrigt att tillägga. Se kommentarer under trend 4 och 5.

Övrigt

Antagningskrav behöver breddas så att personer inte måste ha vårdbakgrund för att gå YH-program som kan komplettera vården så som data/IT och administration. Det kan röra yrken inom välfärdsteknik, digitalisering och administrativa uppgifter så som bemannings- och arbetsmiljöstrateg eller schematekniker utbildade inom YH. Att utbilda en avlastande roll kan ske inom YH för personer både med och utan bakgrund inom vården, vilket breddar kompetensen in i vårdsektorn.

Skåne står inför stora utmaningar när det gäller uppväxling av medarbetare inom vårdsektorn. De som är på väg in på arbetsmarknaden har en lägre kompetensnivå och måste beredas plats på en ingångsnivå genom att befintlig personal höjer sin kompetens, genom exempelvis YH-kurser, och axlar nya roller eller ansvar.

God och nära vård, dvs att vården ska bedrivas där patienten behöver den, medför att mer och mer avancerad vård sker i hemmet. Det ställer stora krav på ökad kompetens inom kvalificerad vård och rehabilitering.

Eftersom det finns brist inom äldreomsorgen gällande legitimerade yrkesroller (sjuksköterskor, arbetsterapeuter och fysioterapeuter) är det extra viktigt med specialistutbildade undersköterskor. Dessa kan "täppa till" kompetensglappet mellan legitimerade yrkesroller och undersköterskor. Även mer avancerad vård i hemmet styrker detta behov.

Vi ser att standardisering inom hälsa, vård och omsorg är viktigt att belysa i befintliga program och kurser inom YH. Det kan också finnas utrymme för program och kurser speciellt inriktat på detta. Ur ett arbetsgivarperspektiv inom vård och omsorg är utbildningar med nationellt likvärdigt innehåll, till exempelstödpedagog, en önskad utveckling för att stödja arbetet med att skapa tjänster och uppdagsbeskrivningar på ett likvärdigt sätt.

Exempel identifierade bristyrken möjliga att utbilda för inom YH

- Teknik- och innovationsutvecklare inom hälso- och sjukvård
- Automationstekniker/Produktionstekniker till laboratorier
- Välfärdstekniker (Koordinator eller strateg inom välfärdsteknik/digitalisering- även YH-kurs)
- Bemannings- och arbetsmiljöstrateg (admin. avlastning för chefer, ev. två olika roller)
- Aktiveringspedagog inriktning äldreomsorg
- Vård- och omsorgsamordnare i kommunal verksamhet (samordnare el. hemtjänstkoordinator)
- Vårdsamordnare inom psykiatri
- Teamledare (inom LSS verksamhet)
- Socialpedagog med inriktning mot funktionshinder hos barn och unga
- Förstärkt kunskap inom NPF för befintlig personal (kort YH)
- Stödpedagog
- Specialistutbildad undersköterska inom demens
- Specialistutbildad undersköterska inom äldreomsorg
- Specialistutbildad undersköterska för avancerad vård i hemmet
- Specialistutbildad undersköterska inom rehab- och förebyggande arbete
- Specialistundersköterska inom biomedicin
- Laborant
- Undersköterska med specialisering inom psykisk ohälsa (inriktning t.ex. äldre)
- Undersköterska med specialisering inom laborativt arbete
- Behandlingspedagog inriktning barnpsykiatri och traumahantering
- Tandsköterska
- Ortodontassistent